
ПЕРШОДЖЕРЕЛА

К. В. Завальнюк, Т. В. Стецюк

Державний архів Вінницької області

ВІД УПОРЯДНИКІВ

20 квітня 1920 року в щоденній демократичній безпартійній газеті «Наш шлях», що виходила у Кам'янці-Подільському, було надруковано матеріал під назвою «Відбудова української церкви» за підписом міністра ісповідань (з 15 вересня 1919 р.) уряду УНР професора Івана Огієнка. Згаданий матеріал є передруком наказу міністра ісповідань І. Огієнка усім преосвященним України від 24 вересня 1919 р., в якому наголошувалося на необхідності здійснення відправ та виголошення проповідей у церквах рідною мовою, а також заміни церковно-слов'янської фонетики українською.

Ще раніше, наступного дня після свого призначення на посаду міністра, І. Огієнку у зверненні «До всіх Преосвящених єпископів і архієпископів на Україні» наголошував: «Пристаючи до важкої й відповідальної праці, я першим обов'язком своїм вважаю звернутися до Вас за святим благословенням і щиро просити Ваших архієпископських молитов, аби Бог допоміг мені у всіх моїх благих начинаннях і направив стопи мої по путі правди на славу Божу і користь України. Разом з тим, звертаюся до Вас з щирим проханням допомогти мені в моїй важкій праці по упорядкуванню церковного життя нашої Української церкви на національних основах. Ласкаво прошу Вас зберегти в чистоті стародавні наші церковні звичаї і обряди. Служба Божа по старому нашому звичаю має провадитися українською мовою, святе Євангеліє нехай читається українською мовою, нехай невидимо Спаситель благовістить до змученого народу нашого рідною йому українською мовою! Проповідь церковна нехай провадиться українською мовою пастві на користь, Богові на славу!...».

Зasadничі прагнення І. Огієнка до українізації церкви, повернення канонічним шляхом її давніх традицій та самостійного статусу, висловлені у вищенаведеному зверненні, знайшли своє логічне втілення та продовження у наказі від 24 вересня 1919 р., текст якого подається в повному обсязі мовою оригіналу з незначними археографічними виправленнями.

У світлі друкованого документу І. Огієнка постає перед нащадками як мудрий державний діяч-патріот, який добре розумів значен-

ня рідної мови та церкви для становлення Української державності. Саме завдяки таким патріотам-державотворцям українська влада протрималася у Кам'янці-Подільському не до листопада 1919 р., а, принаймні, до липня 1920 р.

На жаль, ідеї та погляди І. Огієнка не стали поки що домінуючими в українському соціумі і на 20-му році незалежності країни. Тому, як заповіт для нащадків, ми повинні сприймати його невмирущії думки, закладені в документі, який вводиться в науковий обіг уперше.

ВІДБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ¹

Друкуємо до загального відома наказ Міністра Ісповідань, що був розісланий 24 вересня 1919 року всім Преосвященним України.

По всіх православних слов'янських землях Служби Божі правляться з рідною вимовою службового тексту; так само і на Україні цілі віки правили служби по церквах з рідною українською вимовою і тільки останні покоління батюшок було присилувано с[о]віцькою владою до московської вимови, народу українському зовсім чужої. Обороняючи волю Церкви і піклуючись про повернення їй с[о]віцькою владою віднятого, ласкаво прошу Вас:

I. Зробити відповідне розпорядження по дорученій Вам єпархії, аби де є змога, Святе Євангеліє, положене по уставу на Службах Божих, читалося українською мовою, по перекладу, надрукованому з благословення російського Найсвятійшого Синоду в 1906 році.

II. Проповіді в церквах виголошувати обов'язково державною українською мовою. Виголошувати іншою мовою можна тільки з Вашого дозволу в порозумінні з Міністерством Ісповідань.

III. Всі Служби Божі, всі читання і співи в церкві, всі треби неодмінно правити з українською вимовою, себ то так, як було на Україні довгі віки. Тому в слов'янським тексті повинно:

1. Букву «-» вимовляти скрізь, поза деякими винятками, як «і»: хліб, вірую, гріхи, Діва Марія, во віки, нині і т.и.

2. Букву «е» вимовляти приблизно як «э»: небо (нэбо), вселися (всэлися), себе (сэбэ), весь (вэсь) і т.и.

Але з початку слів і в середині після голосної (гласной) «е» вимовляти як «йе» ( ): есть, един, твоего (йэсть, йедин, твоего).

3. Букву «и» вимовляти приблизно як «ы»: Господы помылуй, благословы владыко, мыр всім. Але спочатку слова і в середині після голосної (гласной) «и» вимовляється як «ї» (йі): ихь, имь, твоимь (йіх, йім, твоейім). В вольовому способі однини (в повелительном наклонении, единствен. числа) «и» вимовляється приблизно як «ы»: просты, очысты, сподобы, прыйды виселься в мы , заступы, спасы, помилуй і сохрани нас.

Але в вольовому способі множини (в повелительном наклонении, множественного числа) «и» вимовляється як «і»: предадім, прийдіте, поклонімся, помолімся, помолітеся.

4. Закінчення (окончаніє) «аго» в прикметниках (прилагательных) вимовляти як «ого»: от лукавого, мирного, животворящего, святого.

¹ Збережено орфографію оригіналу

5. Закінчення (окончание) «ець» вимовляти як «ець»: отець, Творець, кінець; склад «ца» на кінці слова вимовляти як «ця»: отця, Владичиця, Богородиця, Творця, кінця; склад «цу» вимовляти як «цю»: Отцю, Богородицю, Владичицю.

6. Закінчення «ть» в теперешньому часі 3 особи, однини і множини (в 3 лиц— единств. числа и множеств. настоящего времени) вимовляти як «ть»: судить, любить, ходить, творять.

7. Закінчення «еть» в дієсловах теперішнього часу (в глаголах настояще[го] времени 3 лица, ед.ч.) вимовляти як «е» (себ то вишадає «ть»): да прийде (ть) Царствіє Твоє, да буде (ть) воля Твоя.

8. Закінчення «тсья» в дієсловах 3 особи теперіш. часу однини і множини (в глагол. 3 лица настоящ. врм. един. и множ. ч вимовляти як «ця»): да святиця ім'я Твоє.

9. Прийменники (предлоги) «сь», «со» вимовляти: «з», «зо»: спешдого з небес зо славою, зо всіми вами.

10. В закритому складі (що кінчиться приголосним звуком) в українській мові «о і е» переходять в «і»: во віки віків, усопших рабів, оставлення гріхів, о храмі сім, о всім во Христі братстві нашім. Але сього правила додержуватися бережно і тільки тим, хто добре знає українську мову. (Слова живот,Бог — залишити без зміни).

IV. Ласкаво прошу Ваше Преосвященство надалі рукополагати і призначати на церковні і інші посади духовного відомства тільки осіб,що знають українську мову.

V. Всі духовні школи — вищі,середні і низчі — повинні негайно з дня одержання сього наказу, перейти в читанні слов'янського письма і в співах церковних на українську вимову.

Закононавчителі по школах Міністерства Освіти повинні додержуватись тієї ж вимови.

VI. Виконання сього наказу обов'язково з дня його одержання. Вимову українську заводити поступово і лагідно і сама вимова повинна бути милозвучною.

Останній термин переходу на українську вимову — 24 жовтня 1919 року.

VII. Особи, що не будуть виконувати сього наказу,або виконуватимуть його навмисне зле, будуть позбавлені своїх посад і притягнені до судової відповідальности.

VIII. Також прошу Ваше Преосвященство покласти на підлягаючих Вам духовну Консисторію і осіб,що стоять на чолі других церковних інституцій, а також і на благочинних — обов'язок простежити за своєчасним і повним здійсненням сього розпорядження.

Копію Ваших розпоряджень з приводу сього ласкаво прошу прислати до Міністерства.

Прохаючи святих молитов Ваших і благословення, маю за честь бути Вашого Преосвященства.

Міністр Ісповідань
Професор І. Огієнко